

Dr hab. Włodzimierz Piątkowski, prof. UMCS

Katedra Społecznych Problemów Zdrowotności

Instytut Socjologii UMCS

Zakład Socjologii Medycyny

Uniwersytet Medyczny w Lublinie

**OCENA DOROBKU I AKTYWNOŚCI NAUKOWO-BADAWCZEJ DR MICHAŁA WRÓBLEWSKIEGO
ORAZ PUBLIKACJI WCHODZĄCEJ W SKŁAD OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO:**

Michał Wróblewski, *Medykalizacja nadpobudliwości. Od globalnego standardu do peryferyjnych praktyk*. Wydawnictwo Universitas, Kraków 2018, s. 332.

W związku z powołaniem mnie decyzją Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów /pismo BCK- I - L - 6809/ na recenzenta w składzie Komisji Habilitacyjnej powołanej w celu przeprowadzenia postępowania dotyczącego dr Michała Wróblewskiego przedstawiam swoją opinię w procedowanej sprawie:

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SYLWETKI NAUKOWEJ HABILITANTA

Dr M. Wróblewski posiada „podwójne wykształcenie” akademickie, bowiem w roku 2009 uzyskał tytuł magistra filozofii, zaś w kolejnym /2010/ obronił magisterium z zakresu socjologii na podstawie pracy na temat zespołu nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi /ADHD/ napisanej pod kierunkiem Prof. UMK Krzysztofa Abriszewskiego. Warto dodać, że problematyce tej habilitant pozostał wierny przez kolejne dziewięć lat.

Po 4-letnich studiach III stopnia M. Wróblewski uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii /2014/. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem Prof. dr hab. Andrzeja Szahaja dotyczyła zagadnień, które można określić jako stanowiące przedmiot, szeroko rozumianej, filozofii polityki. Wkrótce po uzyskaniu doktoratu Wróblewski podjął pracę w Instytucie Filozofii UMK początkowo jako asystent; od 1 lutego 2019

zatrudniony jest w Zakładzie Badań Kultury Instytutu Socjologii tej Uczelni. Zainteresowania habilitanta należy uznać za zróżnicowane. Dotyczą one badań nad kulturą, problematyką wchodzącą w zakres filozofii i socjologii polityki, czy nauką i technologią. Na tym tle, ważnym i konsekwentnie rozwijanym wątkiem badawczym jest „socjologia medycyny, zdrowia i choroby” [Autoreferat, s. 2]. Na marginesie należy zaznaczyć, że w polskiej tradycji językowej od wielu lat upowszechnił się termin „socjologia zdrowia, choroby i medycyny” [patrz np.: Cockerham, Ritchey 1998 ; Piątkowski 2017, etc.]. To właśnie perspektywa socjomedyczna, jako najbliższa autorowi tej recenzji, będzie dominowała w dalszej jej części.

Pierwszym wrażeniem osoby oceniającej całość dorobku naukowego doktora Michała Wróblewskiego jest poczucie rozległości jego zainteresowań /być może jest to konsekwencją podwójnego filozoficzno-socjologicznego wykształcenia habilitanta/. Dowodzi on swoich kompetencji opisując i interpretując zarówno, m.in., healthism, jak i podstawy zachodniego neoliberalizmu, koncepcje „marksizmu kulturowego” Antonia Gramsciego, brytyjskie studia kulturowe, ale też powstawanie i funkcjonowanie Nowych Instytucji Kultury /NIK/ - „efekt Bilbao i kult cargo”. Dodajmy od razu, że tak duże *spectrum* zainteresowań badawczych autora może niekiedy skutkować płytkością i powierzchownością jego wywodów. Uważna lektura pozycji składających się na osiągnięcie naukowe habilitanta /Wróblewski 2018/ i innych monografii zawartych w Wykazie /Wróblewski 2016/ oraz /Afeltowicz, Gądecki, Olechnicki, Szlendak, Wróblewski, 2018/, a także pięciu artykułów znajdujących się w II części Wykazu /poz. 1-5/, trzech tekstów opublikowanych w czasopiśmie ukazujących się w języku polskim /poz. 1-3/, wreszcie trzech rozdziałów będących częścią monografii w języku polskim upoważnia jednak do ogólnego stwierdzenia, że M. Wróblewski wykazuje się inwencją, pomysłowością, kreatywnością i oryginalnością w opisie oraz interpretacji badanych zjawisk społecznych.

Warto teraz skupić się na ukazaniu głównych cech myśli naukowej habilitanta do których można zaliczyć: włączenie i adaptację do analiz ADHD teorii „aktora - sieci” /ANT/, udaną aplikację koncepcji Bruno Latoura, samodzielne zaprojektowanie badań socjologicznych nad „biomedycyzacją nadpobudliwości” z włączeniem „polskiego kontekstu”, zastosowanie metodologii jakościowej do tego typu studiów /wywiady pogłębione z ekspertami, analiza dyskursu, etc./, prowadzenie prac nad kryzysem zaufania do współczesnych systemów ochrony zdrowia i medycyny jako nauki, rekonstrukcję badań na temat socjoetiologii zaburzeń mentalnych w kontekście praktyk medycyzacji o charakterze lokalnym i globalnym oraz

uzupełnienie stanu badań w zakresie „socjologii wiedzy medycznej”. W tym miejscu pojawia się pytanie: czy i jaka jest relacja między terminem „socjologia wiedzy medycznej” a stosowanym przez Magdalenę Sokołowską pojęciem „socjologia socjologii medycyny”.

PRÓBA OCENY PRAC BADAWCZYCH HABILITANTA, OSIĄGNIĘĆ DYDAKTYCZNYCH, WSPÓŁPRACY NAUKOWEJ I POPULARYZACJI NAUKI.

Na podstawie przesłanych przez Dziekanat Wydziału Humanistycznego UMK dokumentów i załączników można dokonać próby ogólnej oceny dokonań habilitanta. Dokumentacja przygotowana przez Michała Wróblewskiego, dotycząca okresu po uzyskaniu doktoratu /2014/ obejmuje, poza monografią autorską wskazaną jako osiągnięcie naukowe - Wróblewski /2018/, dwie pozycje znajdujące się na liście JCR z niskim indeksem IF: 0,073 i 0,182, przy czym pozycja wykazana w cz. II, pkt. 2 ma charakter współautorski z udziałem habilitanta na poziomie 50%; trzy artykuły z listy B MNiSzW odpowiednio punktację: 8, 15, i 7, co daje ogólny wynik 30 pkt.; najwyższej taksowana pozycja ze „Studiów Socjologicznych” ma charakter współautorski z wkładem własnym autora ocenianym na 40%.

W części II pkt. B Wykazu za lata 2014- 2018 dr Wróblewski wskazuje współautorstwo 2 monografii z udziałem na poziomie 15 i 20% oraz jedną monografią autorską /Wróblewski, 2016/ poświęconą filozofii politycznej Antonia Gramsciego. Kolejno, habilitant zamieścił listę 3 tekstów jakie ukazały się w czasopiśmie polskojęzycznych i nie znajdujących się na liście ERIH /lista B MNiSzW/ o punktacji: 10, 7 i 10 , co daje w sumie 27 pkt.; jedna z tych publikacji ma charakter współautorski z jego 50% udziałem. Ponadto w Wykazie znalazł się 1 artykuł z monografii wieloautorskiej w języku angielskim /Wróblewski 2014/ oraz 3 teksty drukowane w publikacjach zwartych; wszystkie z wyłącznym autorstwem Michała Wróblewskiego.

Podsumowując, w latach 2014-2018, doktor Michał Wróblewski był jedynym autorem 10 różnego rodzaju tekstów naukowych /nie licząc monografii wskazanej jako osiągnięcie naukowe/, w tym: 1 pozycji z listy JCR, 2 pozycji z listy ERIH, 1 monografii, 2 artykułów z listy B MNiSzW, 1 artykułu w monografii wieloautorskiej w języku angielskim oraz 3 tekstów drukowanych w monografiach wieloautorskich w języku polskim. Był równocześnie współautorem 5 innych pozycji mieszczących w ww. kategoriach z wkładem własnym od 50 do 15%. Tak więc habilitant wykazał swój udział w 15 różnych tekstach z sumarycznym

indeksem IF 0,334. Według podanych przez dr Wróblewskiego taksacji ogólny bilans tych osiągnięć to 87 pkt. MNiSzW. Równocześnie należy zaznaczyć, że w Wykazie nie podano punktacji za współautorstwo monografii oraz rozdziałów w publikacjach zwartych w języku polskim i angielskim /patrz ss. 2-3 Wykazu/. Tak więc, stosując obowiązujące kryteria formalne i odnosząc je do oceny dorobku w procedurze habilitacyjnej z zakresu humanistyki, można stwierdzić co następuje:

- 1/ Dr Wróblewskiemu można przypisać sumaryczny wskaźnik IF na poziomie 0,334, liczbę cytowani wg. Bazy Web of Science /0/, Indeks Hirscha wg. WoS /0/. Bilans ten można ocenić jako przeciętny;
- 2/ Równocześnie, w analizowanym okresie, dr Wróblewski wykazał się znaczącymi sukcesami naukowymi: Grant indywidualny NCN Preludium 6, udział w innym Grancie NCN w latach 2012-2016, udział w Grancie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki /Moduł Rozwój/, udział w międzynarodowym projekcie typu Horyzont 2020, udział w Grancie Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, udział w 2 Grantach Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego za lata 2015- 2016 /Program „Obserwatorium Kultury”/;
- 3/ Habilitant czynnie uczestniczył także w 8 międzynarodowych konferencjach zagranicznych i 2 konferencjach międzynarodowych organizowanych w kraju oraz w 4 konferencjach ogólnopolskich;
- 4/ M. Wróblewski wykazał również swój udział w 2 konsorcjach badawczych;
- 5/ Do aktywności habilitanta w zakresie dydaktyki można zaliczyć wypromowanie 3 licencjatów;
- 6/ Dr Wróblewski wykonał ponadto 4 recenzje dla periodyków krajowych /w tym, m.in., dla „Polish Sociological Rev.”/.

Uwaga ogólna: sporządzając Wykaz Dr Wróblewski, z niewiadomych powodów, dołączył do niego swój dorobek z okresu p r z e d uzyskaniem doktoratu /2014/, patrz pkt. „Publikacje naukowe p r z e d uzyskaniem stopnia doktora /ss. 3- 6/; podobnie postąpił zamieszczając w Wykazie udział w konferencjach krajowych /ss. 8 – 9, pozycje od 1 do 14/.

Podsumowując tę część recenzji można stwierdzić, że łączny dorobek zawarty w „Wykazie opublikowanych prac naukowych...” można uznać za znaczący. Na podkreślenie zasługuje

różnorodność i rozległość zainteresowań badawczych, skuteczność w pozyskiwaniu grantów krajowych i zagranicznych oraz aktywna obecność w życiu naukowym w kraju i zagranicą /sympozja , zjazdy , konferencje/.

OPINIA O INNYCH PRACACH NIE WCHODZĄCYCH W SKŁAD OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO WYMIENIONEGO w pkt. I /2 publikacje monograficzne, 11 artykułów w periodykach oraz rozdziały w książkach wieloautorskich /

Wspomniane już wcześniej wszechstronne filozoficzno-socjologiczne wykształcenie habilitanta powoduje, że *spectrum* jego zainteresowań jest szerokie i zróżnicowane, czego dowodzi zakres poruszanej tematyki w poddawanych ocenie publikacjach zwartych, których jest autorem lub współautorem.

- Michał Wróblewski, *Hegemonia i władza. Filozofia polityczna Antonia Gramsciego i jej współczesne kontynuacje*, Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2016, s. 423 jest kolejnym tomem z serii publikacji wydawanych przez macierzystą uczelnię habilitanta pod wspólną nazwą: „Polityka w kulturze”. Warto zaznaczyć, że redaktorem tego cyklu jest promotor pracy magisterskiej habilitanta, a potem jego rozprawy doktorskiej z zakresu filozofii Prof. dr hab. Andrzej Szahaj. Publikacji stanowi przyczynek do interpretacji poglądów znanego marksisty A. Gramsciego, którego idee filozoficzne i koncepcje polityczne budzą obecnie w krajach zachodnich coraz większe zainteresowanie. Centralnym punktem odniesienia jest tu koncepcja „hegemonii”, rozumiana jako dominacja określonej kultury. Analiza konstruktu tego typu pozwala, m.in., na poznanie charakteru relacji pomiędzy „władzą a masami” w społeczeństwach kapitalistycznych. Habilitant podjął więc próbę krytycznej reinterpretacji znaczącej części spuścizny klasycznego marksizmu; wartość tych rozważań jest tym większa, że, jak już wspomniano, filozofia Gramsciego przeżywa obecnie swoisty renesans. Książka dowodzi jego erudycji, kompetencji, kreatywności oraz znajomości głównych nurtów marksizmu /neomarksizmu/ i ich interpretacji oraz dotyczy kluczowego pojęcia „władzy”, jej zdobycia i utrzymania /op. cit. s. 388/. Analizy pojęć tak istotnych dla nauk społecznych i politycznych jak „państwo”, „władza”, „ideologia” czy „hegemonia” pozwalają np. zrozumieć, w jaki sposób określone siły społeczne budują autorytet i narzucają innym ludziom swoją interpretację rzeczywistości, światopogląd, a, w efekcie, także wzory „właściwych zachowań”.

Podsumowując, tom „Hegemonia i władza”, napisany zaledwie 2 lata po uzyskaniu doktoratu należy uznać za erudycyjną i udaną próbę podjęcia ciekawego tematu badawczego, która ma swoje praktyczne aplikacje; autorowi udało się odpowiedzieć na większość pytań jakie postawił na początku swojej filozoficzno-socjologicznej rozprawy /patrz Wstęp, ss. 28-29/.

- Dokonując oceny znaczenia książki ze współautorskim udziałem habilitanta, tj. pozycji zatytułowanej *Efekt Bilbao/ kult Cargo. Nowe instytucje kultury w Polsce* [Łukasz Afeltowicz, Jacek Gądecki, Krzysztof Olechnicki, Tomasz Szlendak, Michał Wróblewski, *Efekt Bilbao/kult cargo. Nowe instytucje kultury w Polsce*, Wyd. Biblioteki Elbląskiej, Elbląg 2018, s. 309] na wstępie należy zaznaczyć, że trudność precyzyjnego wyodrębnienia z całości tekstu części napisanej przez M. Wróblewskiego; w publikacji nie wyodrębniono fragmentów przypisanych poszczególnym autorom. Ogólny cel tej pracy to opis i interpretacja roli jaką spełniają /lub nie spełniają Nowe Instytucje Kultury /NIK/ nie tylko w aspekcie szerzenia postępu cywilizacyjnego, ale również w wymiarze ekonomicznym, politycznym i społecznym. Autorzy dokonali, w tej perspektywie, analizy efektów działalności czterech instytucji tego typu /studia przypadków/: Filharmonii im. M. Karłowicza w Szczecinie, Wejherowskiego Centrum Kultury, Opery i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku oraz EC 1 Łódź – Miasto Kultury. Przedmiotem ich zainteresowania były, m.in.: kontekst geograficzny, w jakim powstały te instytucje, ich lokalizacja, architektura, repertuar, sposób zarządzania nimi oraz uwarunkowania polityczne ich działania /otoczenie instytucjonalne/. Historyczny punkt odniesienia stanowił sukces ekonomiczny i akceptacja społeczna towarzyszące otwarciu w hiszpańskim Bilbao filii Muzeum Gugenheima /1997/, choć autorzy publikacji zwracają też uwagę na, nasilające się, w kilka lat po inauguracji tego Centrum, kontrowersje w ocenie jego realnego i jednoznacznie pozytywnego wpływu na miejscową społeczność i lokalną kulturę /op. cit., s. 18 /. Drugi kluczowy termin „kult cargo”, definiowany jest przez odniesienie do języka antropologii kulturowej, jako przykład myślenia mitycznego, zakładającego, że przez odwołanie się do manipulacji symbolicznych można osiągnąć konkretny efekt praktyczny. Opisane w publikacji badania pięcioosobowego zespołu pod kierunkiem prof. Krzysztofa Olechnickiego /jednym z „kierowników terenowych” był habilitant/ z wykorzystaniem różnorodnych technik pozyskiwania informacji: analiza danych zastanych, terenowe badania etnograficzne, pogłębione wywiady z interesariuszami, badania netograficzne czy warsztaty walidacyjne stanowią ciekawy przykład interdyscyplinarnego podejścia do badania współczesnej kultury, mechanizmów jej kreowania oraz próby stosowania bilansu: „koszty -

korzyści". Solidnie przygotowany i zrealizowany projekt dowiódł, że „mechanicznie kopiowanie” zachodnich „inkubatorów kultury” /efekt Bilbao/ jest w polskich realiach zabiegiem dyskusyjnym, a nawet wątpliwym, a oczekiwane efekty ekonomiczne, modernizujące i aktywizujące mogą być po części iluzoryczne. Wobec takiej diagnozy równie ciekawym pytaniem może być kwestia efektywnego projektowania, budowania i eksploataowania kosztownych kompleksów infrastrukturalnych na polu kultury, tak by stały się realnym akceleratorem postępu w „aspirującym regionie”.

KRÓTKI OPIS I OCENA INNYCH PRAC NIE WCHODZĄCYCH W SKŁAD OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO /publikacje w periodykach w języku polskim i angielskim, rozdziały w monografiach w języku polskim i angielskim/.

W przesłanej dokumentacji otrzymałem 11 różnych tekstów naukowych, w których Michał Wróblewski jest autorem lub współautorem. Jako socjolog ze specjalizacją w zakresie socjologii medycyny poniższe uwagi, w pierwszym rzędzie odnosząc się będą do pięciu tekstów habilitanta, dotyczących, w szerokim kontekście, problemów zdrowia, choroby i medycyny. Ujmując chronologicznie, najstarszy tekst z tej grupy to publikacja „The DSM as a Moving Laboratory: The role of the Diagnostic Manual in the Stabilizing and Objectivization of Pharmaceutical Reason”, Polish Sociological Review, 1/ 189 /, 2015 . Autor, omawiając procesy „farmaceutyzacji”, prowadzące, m.in., do wzrostu konsumpcji antydepresantów odwołuje się do koncepcji Andrew Lakoffa - “pharmaceutical reason” i wcześniejszych poglądów Magdaleny Sokołowskiej. Ważnym elementem medykalizacji stają się kolejne klasyfikacje DSM, bowiem kategorie stosowane w ramach tych klasyfikacji stopniowo eliminują elementy środowiskowe zastępując je biomedycznymi. Ten kierunek ewolucji w diagnostyce powoduje, m.in., wzrost rozpoznań ADHD i zaburzeń podobnego rodzaju; mamy tu do czynienia z powszechnością i łatwą dostępnością kryteriów diagnostycznych, co widzimy np. w przypadku DSM III.

Kolejnym tekstem autorskim M. Wróblewskiego jest rozdział „Choroby walizkowe. O globalizacji zaburzeń psychicznych”, w: K. Arbiszewski i in. red., Humanistyka (pół) peryferii, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2016, ss. 23- 54 .

Autor porusza tu problem „biomedykalizacji psychiatrii” i zagadnienie „niepewności diagnostycznej” w rozpoznawaniu zaburzeń mentalnych. W opisie i interpretacji procesów

globalizacji biomedycyny autor słusznie odwołuje się do koncepcji I. Wallersteina. Tekst pozwala zrozumieć mechanizmy przyczyniające się do globalizacji zaburzeń psychicznych /standaryzacja diagnostyki i jej powszechne stosowanie, dominacja biomedycznego modelu zdrowia psychicznego, etc./; kolejne edycje DSM-ów są jedynie narzędziem tych zmian, których profitentem jest, m.in., sektor prywatny.

W tekście „Nowe szaty healthismu: self-tracking, neoliberalizm i kapitalizm kognitywny”, *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Sociologica*, 58, 2016, ss. 7-25 autor przyjmuje „self tracking” jako sposoby monitorowania, analizowania i rejestracji stanów swojego organizmu za pomocą wykorzystania nowych technik i technologii /np. urządzeń mobilnych/ podkreślając, że tego typu zachowania są zgodne z preferencją dla wartości neoliberalnych, indywidualizmu, samodyscypliny, konkurencji; takie praktyki i zwyczaje „modowe” można traktować jako „ujednostkowanie” praktyk prozdrowotnych /op. cit., s. 11/. Mają one służyć ich „wyznawcom”, jako środek do zwiększania kontroli nad własnym ciałem oraz jego możliwości, atrakcyjności i produktywności. Ten rodzaj stylu życia jest też sposobem na manifestację stylu życia mającego być atrybutem przynależności do „nowej klasy średniej”.

W roku 2017 Michał Wróblewski został zaproszony do publikacji tekstu w monografii poświęconej procesom medykalizacji [Patrz: Michał Wróblewski, „Biomedycyna w sieciach globalizacji. O wędrujących zaburzeniach psychicznych na przykładzie ADHD”, w: Michał Nowakowski, Włodzimierz Piątkowski /red./, *Procesy medykalizacji we współczesnych społeczeństwach*, Wyd. UMCS, Lublin 2017, ss. 147-170. W swej pracy dokonał prezentacji mechanizmów globalizacji zaburzeń psychicznych, ukazując społeczne, kulturowe i instytucjonalne aspekty tego procesu na przykładzie ADHD. Opisując amerykańskie sposoby diagnozowania, interpretowania i leczenia tego zespołu objawów ciekawie odniósł je do polskiego kontekstu.

We współautorskim artykule z roku 2018 w „Studiach Socjologicznych”, w którym habilitant szacuje swój 40% wkład w przygotowanie testu /Patrz: Wojciech Goszczyński, Michał Wróblewski, Anna Wójtowicz, „Jakość w polskich alternatywnych sieciach żywnościowych. Analiza praktyk społecznych”, *Studia Socjologiczne*, 2018, 1/228/, ss. 143 – 170/ autorzy analizują zaangażowanie grup konsumentów w korzystanie z alternatywnych sieci żywieniowych /AFN/. Realizując projekt przy zastosowaniu metod jakościowych podjęto próbę odpowiedzi na pytania o „sposoby konstruowania jakości w polskich AFN-ach” oraz o preferencje i wartości służące budowaniu tej jakości. Porównanie polskich i zachodnich

kontekstów w jakich działają te struktury skłania do wniosku, że w Polsce są one bardziej „zorientowane na mikrostruktury”. Żywność jest też „separatorem” służącym dowartościowaniu własnej osoby i lansowaniu stylu życia, który daje kwalifikację do członkostwa w „lepszey” grupie społecznej, zorientowanej na healthism i praktyki prozdrowotne.

Ostatnim tekstem, który można zaliczyć tu do grupy publikacji socjomedycznych jest artykuł w czasopiśmie „Kultura Współczesna” /Patrz: Łukasz Afeltowicz, Michał Wróblewski, Epidemie, nowoczesność i apokalipsa zombi. Motyw chorób zakaźnych w kulturze polskiej jako wyraz lęków społecznych, Kultura Współczesna, 101, 2018, ss. 89- 100 /. Autorzy /deklarowany udział habilitanta 50%/ analizują w nim przyczyny popularności wybranych treści kultury masowej odnoszących się do tematu groźnych chorób zakaźnych /pandemii/, wpisanych niekiedy w katastroficzne wizje upadku świata. Zwracają uwagę, że na popularność różnych form takich treści (np. filmy) wpływa postępujący kryzys zaufania do idei nowoczesności oraz rosnący lęk przed nieprzewidywalnymi skutkami działania współczesnych technologii medycznych, zaś tego typu scenariusze filmowe pokazują groźbę niepowodzeń biomedycyny w walce z grożącym niebezpieczeństwem. Powstaje pytanie na ile kultura masowa przyczynia się do akceleracji tych nastrojów, a w jakim stopniu je redukuje lub eliminuje.

Podsumowując można stwierdzić, że szkicowo omówione tu „teksty około socjomedyczne” w oryginalny i kreatywny sposób ukazują sposoby aplikacji socjologii medycyny odnosząc się do nowych zjawisk i procesów lokujących się w trójkącie: zdrowie - choroba - medycyna.

W kolejnej części opinii przejdę do krótkiego omówienia i zwięzłej oceny grupy pięciu innych tekstów autorstwa lub współautorstwa dr Wróblewskiego. Chronologicznie pierwszym z nich jest artykuł napisany wspólnie z Beatą Bielską stanowiący rodzaj eseju recenzyjnego będącego efektem dyskusji na temat integracji europejskiej. moderowanej przez Prof. Andrzeja Kaletę w ramach seminarium doktorskiego organizowanego w Instytucie Socjologii UMK. Osią dyskusji stały się tematy poruszane przez Christina Giordano w książce „Power, legitimacy, historian legacies. A disenchanted political anthropology”, Lit. Verlag, Wien 2015. Kraje Europy Środkowo- Wschodniej są tu analizowane jako obszar półperyferyjny /ciekawy szkic dotyczy np. społeczeństwa rumuńskiego i bułgarskiego/. Kluczowe znaczenie mają wątki historyczne, a tego rodzaju „background” rzutuje na współczesne traktowanie krajów tego regionu nie

tylko jako „inne”, ale niekiedy jako „gorsze”. Autorzy dowodzą, że praca Giordano jest kreatywnym przykładem aplikacji „socjologii historycznej”, jako podejścia przydatnego do opisu i interpretacji współczesnej rzeczywistości społecznej w naszym regionie geograficznym. Tekst M. Wróblewskiego i Beaty Bielskiej to ciekawy esej wskazujący na szerokie kompetencje autorów.

Kolejnym, o zbliżonym charakterze, jest rodzaj polemiki naukowej habilitanta z Michałem Rydlewskim, który poddaje krytyce niektóre koncepcje Bruno Latourea przypisując im: „wyrzucenie z humanistycznego słownika pojęcia kultury, co miało stanowić zagrożenie dla trwałości europejskiej cywilizacji”. /Patrz: Michał Wróblewski, „Postkonstruktywizm, czyli zmienimy temat rozmowy. Odpowiedź Michałowi Rydlewskiemu”, *Filo-Sofia*, 25/ 2014, ss. 443-457/. Uwaga ma marginesie: habilitant uzyskał doktorat z filozofii w roku 2014, przyjmując, że tekst jest częścią dorobku „po doktorskiego”. Zawarta w tekście polemika dotyczy rozumienia pojęcia „postkonstruktywizm” i oceny tego terminu w kontekście dychotomicznego podziału: „natura – kultura” /op. cit. s. 456/. Autor opowiada się, m.in., za akcentowaniem podobieństw pomiędzy konstruktywizmem a postkonstruktywizmem co powinno opierać się na znajomości obu tych orientacji. Podsumowując, ciekawy, erudycyjny esej z konkluzją wzywającą konstruktywistów i postkonstruktywistów do dalszych dyskusji i wspólnych badań.

Inny tekst autorski Michała Wróblewskiego jest efektem badań prowadzonych w ramach Projektu NCN-u dotyczącego biomedycyzacji nadpobudliwości /Michał Wróblewski, *Teoria aktora-sieci, zaangażowany program studiów nad nauką a problem polityczności*, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, 3664, ss. 143-161/. Głównym celem jaki stawia sobie Wróblewski jest: „(...) próba odpowiedzi na pytanie, czy w ramach teorii aktora-sieci /ANT/ i wyrosłych z niej studiów nad nauką i technologią (...) można prowadzić refleksje nad zjawiskiem współczesnej władzy” /op. cit., s. 143/. Habilitant analizuje tu, m.in., pojęcie „polityczności” w obu tych systemach, dyskutuje problem pomijania zorganizowanych grup interesów w badaniach nad technonauką i kapitałem, rozważa przydatność koncepcji M. Foucaulta dotyczących pojęcia „władzy” w studiach nad ANT, postuluje podjęcie studiów nad półperyferyjnymi strukturami wiedzy postulując konieczność uwzględniania konkretnego kontekstu społeczno-instytucjonalnego, w jakim powstawały teorie aktora-sieci czy studia nad nauką i techniką. Podkreśla, że fakt półperyferyjności nauk społecznych wymaga namysłu nad różnicami w interpretacjach powstałych w metropoliach i na peryferiach /dotyczy to zwłaszcza

studiów nad STS/. Ciekawy esej naukowy dokumentujący etapy kształtowania się poglądów M. Wróblewskiego na temat biomedycyzacji.

Tekstem dokumentującym zainteresowania Michała Wróblewskiego badaniami nad kulturą i zagadnieniami hegemonii w polityce /vide wcześniejsze uwagi na temat „hegemonii i władzy”/ jest artykuł „Wierni jako zasób kontr-hegemoniczny. Spór o krzyż w kontekście teorii hegemonii”, *Kultura Popularna*, 1, 2014, ss. 14-35. W tym miejscu, kolejny raz, uwaga formalna: Recenzent w procedurze habilitacyjnej ma obowiązek oceny dorobku powstałego po uzyskaniu doktoratu, tymczasem w otrzymanym załączniku redakcja czasopisma „Kultura Popularna” prezentuje autora jako d o k t o r a n t a /?/ [op. cit., s. 15]. Mgr Wróblewski nawiązuje tutaj ponownie do poglądów Antonio Gramsciego dotyczących strategii politycznych w państwach rozwiniętego kapitalizmu, wykorzystując poglądy filozoficzne tego marksisty do opisu i interpretacji „polskich wojen kulturowych”, prowadzonych pomiędzy „przegranymi transformacji”, których ma reprezentować ruch ludowo-narodowo-katolicki a liberalno-lewicową „elitą władzy”. Przypominając etapy gwałtownych sporów /sprawę Preambuły do Konstytucji RP, dyskusje na temat aborcji, itp./ Wróblewski stawia tezę, że wojny kulturowe i gry hegemoniczne służą głównym aktorom życia publicznego - grupom interesu, przedstawicielom władzy świeckiej i duchownej, itp., zaś ich prowadzenie jest rutynowym sposobem realizacji „logiki praktyk hegemonicznych”. Podsumowując, ciekawy przykład aplikacji teorii hegemonii od opisu realnego fragmentu rzeczywistości społecznej.

Ostatnim przykładem tekstów z tej grupy jest rozdział w monografii pod red. W. Burszty, P. Jezierskiego i M. Rauszera, *Antropologia neoliberalizmu*, Wyd. Naukowe Katedra, Gdańsk 2016, ss. 317-355. W rozdziale „Neoliberalowie, sarmaci i polski zdrowy rozsądek” autor kolejny raz odwołuje się do „siatki pojęć” Antonio Gramsciego na temat postawy poznawczej, którą nazywa „zdrowym rozsądkiem” /kierować się zdrowym rozsądkiem oznacza wiarę w konkretne składniki wiedzy potocznej;/ zdrowy rozsądek stanowi więc „rewers” wiedzy potocznej, podkreśla się tu podobieństwa do pojęcia „imaginarium społeczne” Charlesa Taylora. Szczegółowe rozważania Wróblewskiego dotyczą, m.in., mechanizmu uzyskiwania społecznego konsensu, co jest podstawowym warunkiem skutecznego sprawowania władzy, przy czym formy „zdrowego rozsądku” są determinowane historycznie, co widać w historii społecznej Polski.

CHARAKTERYSTYKA PUBLIKACJI WSKAZANEJ JAKO OSIĄGNIĘCIE NAUKOWE:

Michał Wróblewski, *Medykalizacja nadpobudliwości. Od globalnego standardu do peryferyjnych praktyk*, Wyd. Universitas, Kraków 2018, s. 332.

Wobec faktu, że Michał Wróblewski czyni głównym punktem odniesienia szeroko rozumiane pojęcie „medykalizacji”, od razu zauważmy, że jest to obszar wcześniej opisany szczególnie w zachodniej literaturze socjologicznej, temat ten ma też obszerną bibliografię również w literaturze polskojęzycznej. Indeks anglojęzycznych publikacji obejmuje ponad 700 pozycji, które ukazywały się już na przełomie lat 70-tych i 80-tych XX wieku [Patrz np.: Cockerham 2013, Charmaz, Belgrave 2013, Holstein 2007, Estes 2003, Hinjosa 2008, Sparkes 2009, Faircloth 2004, Hammarstrom 2005, etc.]. Historia badań nad medykalizacją pisanych z pozycji socjologicznych była również przedmiotem przeglądowej pracy Anne E. Figert [Figert 2011]. Zanim M. Wróblewski napisał swoją monografię temat ten był już eksplorowany z różnych perspektyw przez polskich socjologów, filozofów i antropologów np.: Ewę Bińczyk /2002/, Magdalenę Wieczorkowską /2012, 2013/, Tomasza Cyrkota i Bartosza Orlicza /2008/, Luizę Nowakowską /2013/, Michała Nowakowskiego /2015/ i wielu innych. Jednak trzeba stwierdzić, że to właśnie Michał Wróblewski z całej grupy badaczy, w sposób najbardziej konsekwentny i twórczy, podejmuje tę problematykę, w interesujący sposób łącząc podejście socjologiczne z filozoficznym, studiami nad techniką i technologią oraz analizami z zakresu socjologii polityki. Ogólnym celem autora jest, m.in., przedstawienie historii „stawania się” ADHD najpierw jednostką chorobową, potem już faktem społecznym. Zjawisko określane jako „niegrzeczne dzieci” stało się stopniowo przedmiotem kontroli i nadzoru ze strony nauczycieli, psychologów, psychoterapeutów i psychiatrów. ADHD budziło i budzi nadal emocje i wywołuje spory społeczne, a zwykli ludzie pytają „czy ADHD naprawdę istnieje”, czy też jest wykreowane przez medycynę i międzynarodowe korporacje farmaceutyczne. W ujęciu Wróblewskiego badania nad ADHD stają się w istocie studiami nad funkcjonowaniem systemu medycznego w społeczeństwie, zaś ramy jego rozważań wyznaczają paradygmaty socjologii zdrowia, choroby i medycyny, teoria aktora-sieci oraz koncepcje filozoficzne Ludwika Flecka i Iana Hackinga. Habilitant podjął się ukazania społecznych mechanizmów prowadzących do

obiektywizacji wybranej jednostki chorobowej, tak więc większość tych rozważań sytuuje się na obszarze klasycznej i nieklasycznej socjologii medycyny. Wspomniane wyżej koncepcje Flecka pozwalają interpretować naukowe fakty medyczne jako pojęcia relatywne, przypisane do określonego czasu i przestrzeni, z kolei rozważania Iana Hackinga są przydatne w szukaniu odpowiedzi na pytanie: co i dlaczego sprawia, że jakieś zaburzenie lub choroba stają się w pewnym momencie „społecznie obiektywne”, a przez to zostają potraktowane jako realnie istniejące fakty medyczne poddane kontroli lekarzy. Wydaje się, że twórczym wkładem Michała Wróblewskiego jest nie tyle podjęcie się badania i interpretacji „syndromu nadpobudliwości” ile zbudowanie nowatorskich ram naukowych do badania tego specyficznego fenomenu i, co równie ważne, odniesienie tych rozważań do konkretnych „polskich realiów społecznych”. Podobnie efektywna okazała się metodologia prowadzonych badań w oparciu o wybrane metody jakościowe: analizy dyskursu medialnego czy przeprowadzenia wywiadów pogłębionych. Trzeba także podkreślić, że autor w sposób przekonujący uzasadnia związek pomiędzy wybranymi koncepcjami teoretycznymi a częścią metodologiczną projektu. Tak więc Wróblewski badał 114 tekstów dotyczących ADHD, jakie były publikowane na łamach periodyków psychiatrycznych w latach 1995 – 2014. Analiza treści zogniskowana była na sposobie opisywania ADHD przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. Przeprowadzenie tego etapu badań pozwoliło ich autorowi w konstrukcji wywiadów pogłębionych, które przyjęły formę wywiadów eksperckich; łącznie przeprowadzono 20 tego typu rozmów w okresie od 2016 do 2017 roku. Wytworzony materiał został skategoryzowany metodą kodowania otwartego przy pomocy oprogramowania ATLAS.ti. Z kolei analiza dyskursu medialnego /np. badanie treści postów/ oraz analiza zawartości artykułów prasowych w wersji „papierowej” i elektronicznej dotyczyła dwóch dzienników /„Rzeczpospolita” i „Gazeta Wyborcza”/ oraz dwóch tygodników /„Wprost” i „Newsweek”/. łącznie zebrano 60 artykułów z lat 1997- 2017. W efekcie użycia narzędzia Google Alert uzyskano 70 skategoryzowanych tekstów przy pomocy kodowania selektywnego; za centralne kategorie posłużyły pojęcia : ryzyko, retoryka korzyści, codzienność i kontrowersje społeczne.

Podsumowując ocenę wyboru teoretycznych podstaw projektu badawczego i zastosowanej metodologii można stwierdzić że:

1/ Habilitant w oryginalny sposób wybrał i zdefiniował przedmiot badań własnych wykazując się przy tym doskonałą znajomością polskiej i anglojęzycznej literatury przedmiotu;

- 2/ Trafnie wybrał i przekonująco uzasadnił ramy teoretyczne swych rozważań;
- 3/ Wykazał się samodzielnością w określeniu metod i technik potrzebnych do realizacji projektu oraz udaną aplikacją zasad obowiązujących w socjologii jakościowej.

UWAGI SZCZEGÓŁOWE

Rozdział I - „Medykalizacja i jej wymiary”

Ta część książki ma charakter przeglądowy i jest swoistym raportem na temat stanu badań dotyczących medykalizacji. Dodajmy, że jest to opis kompletny i całościowy, z licznymi odniesieniami do polskiej i zachodniej literatury przedmiotu. Autor wyróżnia tu, m.in., klasyczną teorię medykalizacji, podobnie jak to wcześniej zrobił M. Nowakowski /Nowakowski 2015 /. Oryginalnym wkładem habilitanta są tu rozważania nad „technonauką” i jej powiązaniem ze współczesną biomedycyną, co pozwala, m.in., wyróżnić takie kategorie taksonomiczne jak: „choroba bez symptomów”, „potencjalna choroba/chory”, „stan przedchorobowy”, etc. Ciekawy jest też opis znaczenia rosnącego wpływu ideologii neoliberalnej na zasady funkcjonowania „welfare state” i, w konsekwencji, na kształt NHS w Wielkiej Brytanii czy systemów „medicare” czy „medicaid” w USA. Także ewolucja „biopolityk”, z jej instytucjami i racjonalnością, dotyczy coraz ściślej obszarów życia codziennego, co może spotykać się ze sprzeciwem coraz bardziej wpływowych ruchów pacjenckich.

Rozdział II - „Powstanie i rozwój faktu medycznego: historia i uspołecznienie ADHD”

Wróblewski dokonuje własnej interpretacji procesu „objektywizacji jednostki chorobowej” zachodzącej na trzech różnych poziomach: wiedzy medycznej, poglądów na obszarze psychiatrii oraz w przestrzeni życia społecznego. Wszystkie te elementy zmieniają sposoby definiowania choroby i chorowania. Ciekawe są tu rozważania na temat historycznie zmiennej „etykiety ADHD”, co powodowało, że na różnych etapach rozwoju psychiatrii rozmaite grupy chorych były włączane lub wyłączone w procesy nadzoru, kontroli i leczenia. Niepewność diagnostyczna nie powstrzymała jednak postępującej „biologizacji” syndromu nadpobudliwości; coraz bardziej zaawansowany był także proces dominacji strategii psychiatrycznych nad psychoterapeutycznymi, mimo braku jednoznacznych testów diagnostycznych w postępowaniu klinicznym /Hacking/. Tłem dla tych rozważań było ukazanie

zmian jakie zachodziły w kryteriach diagnostycznych DSM w latach 1952-2013 /przekształcenia w kolejnych edycjach DSM skutkowały, m.in., coraz większą ilością rozpoznań interesujących nas zaburzeń, do 21% wg. DSM 5/.

Rozdział III - „ADHD i procesy globalizacji”

Autor pokazuje tu nie tylko proces „wpisywania” ADHD w tryby medycznej racjonalności, ale też postępujący proces „wmontowywania” syndromu w instytucjonalną sieć amerykańskiej „zbiologizowanej” psychiatrii, co eliminuje lokalne wersje tej dyscypliny oraz narzuca globalne wersje diagnostyki i interpretacji symptomów dzięki mechanizmom kolonizacji i uniformizacji, wymuszając, w efekcie, powstawanie powszechnie akceptowanych definicji, standardowych struktur organizacyjnych, etc.; *de facto* dochodzi do hegemonizacji światowej psychiatrii przez jej amerykańską wersję. W tym kontekście niezwykle ciekawy jest „casus Polski”, omówienie „polskiej specyfiki”; to jeden z najcenniejszych pomysłów badawczych dr Wróblewskiego. Autor w ciekawy sposób opisuje reorientację polskiej psychiatrii poddanej presji światowych wzorów i zanikanie oryginalnych wzorów podejścia do chorego i jego choroby /w defensywie jest „psychiatria humanistyczna”, „psychiatria holistyczna”, etc., ograniczeniu ulega rola i znaczenie terapii pozafarmakologicznych, waga psychoterapii, itd./

Rozdział IV - „Praktyka medyczna: między heterogenicznością a stabilizacją”

Dr Wróblewski wychodzi z założenia, że praktyka medyczna sankcjonuje i stabilizuje istnienie pewnych chorób i zaburzeń mających znaczenie tak dla funkcjonowania systemu medycznego jak i pozycjonowania choroby w społeczeństwie. Autor, dokonując analizy treści wywiadów pogłębianych, opisuje zmienną historię definiowania ADHD, mechanizmy globalizacji takich zaburzeń oraz poglądów wyznaczających praktykę kliniczną; zwraca uwagę na „niepewność diagnostyczną” wynikającą poniekąd z płynności i heterogeniczności ontologii.

Rozdział V - „Narracje: od ekonomii nadziei do peryferyjnych kontrowersji”

Na swoisty fenomen ADHD składa się fakt, że syndrom ten jest rozpoznawany zarówno przez profesjonalistów /psychiatrów, psychoterapeutów, psychologów, nauczycieli/ jak też przez „zwykłych ludzi” – laików, w efekcie czego, treść „potocznych narracji” jest istotnym elementem „socjologii ADHD”. Dr Wróblewski poddaje analizom zarówno opowieści osób mających związek z nadpobudliwością, jak też medialny obraz zaburzenia; przedmiotem tych analiz są wypowiedzi osób uczestniczących w forum internetowym poświęconym ADHD oraz

treści przekazów medialnych w wersji „papierowej i elektronicznej. Habilitantowi udało się dokonać opisu zdroworozsądkowych narracji, co pozwoliło na ukazanie funkcjonowania ADHD na płaszczyźnie życia codziennego /przypomina to koncepcje zastosowane przez Piotra Sztompkę w charakterystyce „socjologii codzienności”/. Podobnie jak w poprzednim rozdziale fascynujące są cytowane fragmenty wypowiedzi: rodziców, psychoterapeutów, pacjentów, dziennikarzy. Materiał zaprezentowany w dwóch ostatnich rozdziałach należy uznać za wartościowe uzupełnienie stanu badań polskiej socjologii zdrowia, choroby i medycyny, zwłaszcza, że rozważania habilitanta dotyczą „choroby granicznej”, gdzie krzyżują się i nakładają dwa porządki: medyczny i społeczny. Autor dokonał udanej reinterpretacji „konstruktu społecznego” jakim jest ADHD, zaś analiza potocznych narracji ukazuje „subiektywny świat” funkcjonowania ludzi z nadpobudliwością. Szczególnie bliska socjologom medycyny jest jedna z konkluzji autora, że system medyczny jest integralną częścią życia społecznego i że sfera socjologiczna splata się po wielokroć z wymiarem biomedycznym.

KONKLUZJE:

Analizując całość dorobku doktora Michała Wróblewskiego wraz z Autoreferatem oraz Wykazem opublikowanych prac naukowych, a także jego osiągnięć dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki stwierdzam:

- Michał Wróblewski posiada wszechstronne, filozoficzno-socjologiczne wykształcenie, pogłębione przez wieloletni udział w różnorodnych badaniach naukowych oraz doświadczenia nabyte w kooperacji z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami badawczymi.
- Mierzony obowiązującymi, formalnymi kryteriami stosowanymi przez MNiSzW, dorobek dr Wróblewskiego nie jest imponujący: Impact Factor za lata 2014-2019 równy 0,334, Indeks Hirscha wg. Bazy Web of Science = 0 ; Liczba cytowań wg. Bazy Web of Science = 0 [Patrz s. 6 Wykazu]. Równocześnie uważna lektura wszystkich przesłanych publikacji habilitanta, w tym dwóch monografii autorskich, a także książki „Medykalizacja nadpobudliwości...” pozwala na uzasadnione twierdzenie, że dr Michał Wróblewski wykazał się pełną dojrzałością naukową i biegłością zarówno na obszarze metodologii nauk społecznych jak i kompetencjami w zakresie aplikacji wybranych koncepcji teoretycznych. Oryginalne i, po części, prekursorskie dokonania habilitanta z lat 2014 – 2019, a zwłaszcza książka wskazana jako osiągnięcie naukowe jest twórczym wkładem autora w dorobek polskiej socjologii

medycyny. Zatem z pełnym przekonaniem stwierdzam, że pan doktor Michał Wróblewski spełnia kryteria stosowane wobec osób ubiegających się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego / Art. 16, ust. 1 Ustawy /, co skłania mnie do pozytywnej oceny całości jego osiągnięć w toczącym się postępowaniu na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W. Piubeli